

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ, MHP VE DİĞERLERİ

PROF. DR. ÖZCAN YENİÇERİ*

Türk milliyetçiliği, imparatorluktan millî devlete giden sürecin yol haritasıdır. Türkiye’de milliyetçilik, her anlamda kendine özgü şartların ürünü olmuştur. Bu nedenle Türk milliyetçiliğini Batılı milliyetçiliklerin sabıkalarını esas alarak değerlendirmek yanıltıcıdır. Türk milliyetçiliği her şeyden önce bütünleştirici, birleştirici, içselleştirici ve kapsayıcıdır. Antiempyralist bir mücadelenin ürünüdür. Türkiye’deki milliyetçilik bu anlamda tarih boyunca hep savunmacı olmuştur.

Diğer yandan Türklerin İslam anlayışı da aşırılıklara izin verecek kültürel bir zeminin üretilmesine izin vermemektedir. Bu yüzden Avrupa’da ortaya çıkan Nazizm, faşizm, Frankoizm, komünizm, Lamarkizm, şovenizm, Gobineauizm gibi insanlık dışı anlayışlar Türkiye’de karşılığı yoktur. Bu nedenle **Türkiye ırk, kafatası, etnisite, kan ve gen üzerinden üretilen saçmalıklara tarih boyunca hep yabancı kalmıştır**. Türkiye’de ırk, kafatası ve kana dayalı tek bir uygulama -bazı lakırdı ve tartışmalar hariç- ve teoriden kimse bahsedemez. Diğer yandan milliyetçiliği hele hele Türk milliyetçiliğini indirgeyen, sınırlayan, dışlayan, ötekileştiren herhangi bir anlayışla ilgisi tarih boyunca kurulamamıştır, kurmanın da gerçeklerden fena hâlde kopmak anlamına geldiği bilinmelidir. Nazizm, faşizm ve komünizm gibi kavramlar her şeyden önce Müslüman Türk toplumuna ve tarihine “**domuz**” kadar yabancı kavramlardır.

* TBMM Ankara Milletvekili.

Türk milliyetçiliği, ırk, mezhep, etnisite, bölge, cinsiyet, ideoloji, inanç farklılıkları gibi gerçekliklere saygısı tarihle sabittir. Ancak Türk milliyetçiliği, süreç içinde çeşitli topluluklara ait vasıfların görmezden gelinmesine de onlara özel bir anlam yüklenmesine de hep karşı olmuştur. Zamanın ve şartların sonucu olarak Türkçülük ya da milliyetçilik adına aşırılığa kayanlar her zaman olmuştur. Söylemde kalan bazı aşırı ifadelerle Türk milliyetçiliğini değerlendirmek de doğru bir yaklaşım olmaz.

Bu aşamada Türk milliyetçiliği ile demokrasi, devlet ve özgürlük ilişkilerine değinmek yararlı olacaktır.

Demokrasi ve Türk Milliyetçiliği

“Milliyetçilik her yerde aynıdır.”, “Milliyetçiliğin iyisi olmaz.”, “Milliyetçilik hastalıktır.”, “Milliyetçilik savaştır.” türünden ön yargı ya da toptancı yöntemlerle hareket edenlerin genellikle milliyetçilikten kastettikleri tamamen Avrupa’ya özgü şartların ürünü olan Nazizm, faşizm, şovenizm ve ırkçılıktır.

Milliyetçiliğe, onun doğasında bulunduğu söylenen ret ve dışlayıcı tavrından yola çıkıp yargılarına rasyonel gerekçeler bulan eleştirilerde ortak görüş, milliyetçiliğin “toplumdaki farklılıkları körüklediği, kendi dışındakileri reddettiği için ayrımcılığın kaynağı olduğu” yargısıdır. Bu ideolojik formlara sıkıştırılmış milliyetçilik için doğru olabilir. Çünkü bu anlayışta olanların dünya tasarımında sadece ona ait olanlar-diğerleri, dostlar-düşmanlar, kabul edilmişler-reddedilmişler vardır.¹

Dünyaya Avrupa’dan ve Avrupa merkezci gözüyle bakma alışkanlığına sahip olanların Türkiye’deki milliyetçiliğe de benzer biçimde bakmaları doğaldır. Dünyadaki gelişmelere Avrupa merkezci olarak bakanlar, toplumlar ya da kültürler arasındaki sosyal, ekonomik, coğrafi ve tarihî farklılıkları dikkate almazlar. İndirgemeci, toptancı, kolaycı ve suçlayıcıdır. Onlar insanlık tarihini Avrupa tarihinden ibaret olarak görürler. Milliyetçiliği, demokrasiyi ve modernleşmeyi de yalnızca Avrupa’ya özgü deneyim olarak kabul ederler. Bu yaklaşım biçimlerinin tamamı sorunludur. Örneğin Avrupa’da milliyetçilik yayılma ve tahakkümün, Türkiye’deki milliyetçilik ise korunma, var olma ve bağımsız kalmanın aracı olmuştur. Avrupa’da milliyetçilik sekülerdir. Etkisini daha çok güce borçludur. Türkiye’deki milliyetçiliğin hem millî hem da manevi temelleri vardır. Türk milliyetçiliğinin dayandığı temel kaynak da Türk kültürüdür. Türk kültüründe de ırkçılı-

Türkiye ırk, kafatası, etnisite, kan ve gen üzerinden üretilen saçmalıklara tarih boyunca hep yabancı kalmıştır.

ğa, şovenizme ve kafatasçılığa yer yoktur. Daha doğrusu Türk tarihi ve medeniyeti ırkçılığa yabancıdır. Türkler, düşküne, yabancıya ve garibe yaşamında en fazla önem atfeden topluluklar arasındadır. Bu yüzdendir ki Orta Asya'dan Sibiry'a'nın içlerine oradan Anadolu'ya kadar Türk topluluklarının yaşadığı her yerde yabancı, bir anlamda "konuk" âdeta kutsanır. Bugün bile Anadolu'nun hemen her köy evinde her zaman bir "misafir odası", gelmesi muhtemel bir misafire karşı bütün donanımıyla birlikte "hazır kıta" olarak bekletilmektedir.

Türk kültüründe "ırk" ve "millet" kavramlarının Orhun Abideleri'nde bile birbirinden ayrıldığını şu cümleler ortaya koymaktadır: "Yirmi yaşında iken Basmil mukaddes ismini taşıyan millet benim ırkımdandır. Kervan göndermez diye üzerine asker sevk ettim."² Türkler yaklaşık bin beş yüz yıldır ırk ya da etnisitesi benzer olmadığı için değil egemenliğini kabul etmediği için güce başvurma lüzumunu duymuşlardır. Türkler tarihî tecrübeleri içinde "biz ve öteki", "bizden olan ya da olmayan" ayrımı yapmamışlardır. Aksine Türkler, hâkimiyetlerini kabul eden ve etmeyen türünden bir ayrım içinde olmuşlardır. Hâkimiyetlerini kabul etmeyenlerin kendi kavimlerinden olup olmamasına bakmadan üzerlerine gitmeleri bunun kanıtıdır.

Türkler, Orta Asya bozkırlarından Viyana kapılarına, Hint Okyanusu'ndan, Sibiry'a'nın derinliklerine, oradan Afrika'ya uzanan bir millettir. Farklı coğrafyalarda farklı iklim şartlarında, farklı din ve ideolojiler altında varlığını binlerce yıl sürdürmeyi başarabilmişlerdir. Hun, Göktürk, Karahanlı, Gazneli, Babür, Büyük Selçuklu, Altın Ordu, Osmanlı İmparatorluğu gibi büyük devletler kurmuşlardır.

Diğer yandan Hindistan, Türklerin hâkimiyeti dokuz yüz, İngilizlerin hâkimiyeti altında ise yüz yıl kalmıştır. İngiliz hâkimiyeti, pek çok dil arasında ortak anlaşma vasıtası olarak İngilizceyi dayatmıştır. Türklerin Hindistan'daki hâkimiyeti kendi dillerini konuşmalarını engellememiştir. Türklerin hâkimiyeti altında yaşamış Bulgarlar, Sırlar ve Rumlar millî var-

Dünyadaki gelişmelere Avrupa merkezci olarak bakanlar, toplumlar ya da kültürler arasındaki sosyal, ekonomik, coğrafi ve tarihî farklılıkları dikkate almazlar. İndirgemeci, toptancı, kolaycı ve suçlayıcıdır.

lıklarını bugün hâlâ sürdürebiliyorlarsa bunu Türklerin hoşgörülü uygulamalarına borçlular. Ayrıca din savaşlarının hüküm sürdüğü, bu yüzden inanılmaz katliamların düzenlendiği bir zamanda, Türklerin hâkimiyetinin sürdüğü yerlerde kilise çanlarının susturulması ya da havralardaki ayinlere son verilmesi bile düşünülmedi. “Göktürk Devleti’nde Kamlık dininde olanlar ve Budistler; Uygurlarda Şamanlar, Budistler ve Maniheiztler; Hazarlarda Şamanlar, Hristiyanlar, Müslümanlar ve Museviler kendi mabetlerinde tam bir serbestlik içinde dini ayin ve merasimlerini icra ederlerdi.”³

Türkler yaklaşık bin beş yüz yıldır ırk ya da etnisitesi benzer olmadığı için değil egemenliğini kabul etmediği için güce başvurma lüzumunu duymuşlardır. Türkler tarihî tecrübeleri içinde “biz ve öteki”, “bizden olan ya da olmayan” ayrımı yapmamışlardır.

Tarihte Türklerin kurduğu birçok devlet çoğu kez Türk soylu olmayan yöneticiler tarafından yönetilmişlerdir. Yalnızca bir örnek bile olguyu algılamaya yeterlidir. Örneğin, Osmanlı Devleti’nin teşekkülünden yıkılışına kadar geçen süre içerisinde -bazıları birden fazla olmak üzere- 214 sadrazam vardır. “Milliyetleri bakımından bunlardan ancak 79’u Türk olduğu hâlde kalan 135’i Şark’ın ve Garb’ın muhtelif ecnebi milliyetlerine mensup veyahut millî hüviyetleri belirsiz kimselerdir.”⁴

Türkler kurdukları devletlerin resmî dillerinin dahi Türkçenin dışındaki bir dil olmasını bile sorun yapmamışlardır. Türklerin yönetimde kullandıkları insanlara etnisitesi ile değil yeteneği ve iş yapma kapasite ile bakan nadir milletlerin başında geldiği söylenebilir. En azından böyle bir kültüre sahiptir. Türklerin aynı zamanda asabiyet ve kabile bilinçleri de vardı. “Orta Asya Türklerini, kabile ve aşiret şuuruları, bugünkü hâle getirdi. Türkiye Türkleri, millî hislerine olan bağlılıklarını defalarca ispat etmişlerdir. Millî hisleri, Türkiye Türklerini, Türk milliyetçisi yapmıştır. Bu milletçilik, şoven tecavüzcü milliyetçilik değildir. Gökalp ve Sadri Maksudi, bu milliyetçiliğin, akli, mantıki, hürriyetçi, barışçı, demokratik, diğer milletleri de eşit sayan, sosyolojik ve psikolojik esaslara dayalı -yani sadece bağlılık ve mensubiyet şuru isteyeni- milliyetçilik olduğunu belirtirler.

Bu milliyetçilik, aynı zamanda birleştirici ve bütünleştiricidir. Maddi ve manevi hamleler, böyle bir milliyet hissine bağlıdır.”⁵

Bugün “Türk milliyetçiliği, insani ve ileri bir harekettir. .../... Türk milliyetçiliği, insanlık âlemini, bir sürü ve yığın olarak mütalaa etmez. Türk milliyetçilerine göre insanlık, milletlerden ibarettir. İnsanlık ideali milletleri ve milliyetleri öldürmek değil, aksine onları yaşatmak ve güçlendirmek suretiyle gerçekleştirilebilir.”⁶ Türk milliyetçileri tarihî bir özellik olarak her milleti, kavmi ya da topluluğu insanlığın kazancı sayan bir anlayışa sahiptir. Süreç içinde Türk milliyetçileri, her milletin ya da kavmin özgün deneyimi ile insanlığın gelişmesine katkı sağladığını düşünmüşlerdir. Medeniyetin gelişmesinde büyük küçük bütün milletlerin katkısı olduğuna inanmışlardır. Bu yüzden çoğu Türk milliyetçileri, milletlerin insanlığı bölmediği, aksine birleştirdiğini savunmuştur. Ancak Türkler egemenliklerini ve bağımsızlıklarını kaybetme tehlikesiyle yüz yüze geldiklerinde doğal olarak tavırlarını değiştirmişlerdir. Tarihte yabancı gruplarla Türklerin yaşadığı çatışmalar, yaptığı mübadele ve tehcirler var olma kaygısının sonucudur. Yoksa şiddetin, zorbalığın, cinayetin cinnete dönüştüğü çağlarda bile “Ne olursan ol, gel!” diyebilen insan sevdalısı bilgiler çıkartan, “yetmiş iki millete bir gözle” bakan, “yaradılanı Yaradan’dan dolayı hoşgören” bir kültürün dar bir bakışla ötekileştirme yapması düşünülemez.

Kendi kendinden habersiz, kendi varlığını anlamayan, alınıp satılan, istendiği vakit parçalan, verilen alınan, kendi kaderine hâkim olmayan kitlelere millet denilemez. O hâlde millet kendi kaderini kendi çizmek hürriyetini elinde bulunduran cemiyettir. Demokrasinin ferde verdiği büyük önem, ister istemez cemiyetin, “kendi kaderini kendi çizmek” hürriyetini ön safa geçirmektedir.⁷ Bu durum milliyetçiliği zorunlu olarak demokrasi ile buluşturur.

Türkler, kurduğu bütün devletlerde kendilerinden olmayana, ötekiye ve farklıya devletlerinin yönetimini teslim etmekte bir an dahi tereddüt göstermemişlerdir. Bunun nedeni yönetime daha ehil ve daha nitelikli kişilerin gelmesini sağlamaktır. Demokrasi sonuçta, “bir milletin kendini kendisiyle ve kendisi için yönetmesi”, “daha doğarken bazı insanlarda var sanılan ve alınan imtiyazları reddeden, herkese kabiliyetine, layık olduğuna göre yükselme imkânını veren” sistem anlamına gelir. Demokrasi ancak millet hâline yükselmiş halkların başarabileceği bir yönetim tarzıdır.⁸ Demokrasinin ana ilkesi eşitliktir. Teklerin hürriyetlerinden, teklerin kardeşliğinden önce eşitlik! Yönetime gelmekte eşitlik, kudrette eşitlik, zahmette eşitlik, devlet işinde, kanun önünde eşitlik!

Türk milliyetçileri tarihî bir özellik olarak her milleti, kavmi ya da topluluğu insanlığın kazancı sayan bir anlayışa sahiptir.

Milliyetçilerin herkesten ve her kesimden daha çok demokrasiye karşı duyarlı olmaları gerekir. Bunun nedeni milletlerine duydukları varsayılan yüksek saygı, güven ve sevgidir. Aidiyet duyulan milleti olgun, yüce, saygıya değer ve üstün vasıflarla donatılmış olduğunu düşünenler onun kendi kendini yönetmekten âciz olduğunu savunamazlar.

Mensubu olduğu milletin kendi kendini yönetmekten âciz, siyasi olgunluğa sahip olmadığını ancak jakoben ve tahakkümcü zihniyete sahip olanlar söyleyebilir. Birey "Milliyetçiyim." demekle peşinen bir parçası olduğu milleti siyasi rüşt sahibi kabul etmiş olur. Aidiyetini duyduğu milletin hukukunu ve vekâlet verdiği sivil iradenin önceliğini savunmak herkesten daha çok milliyetçilerin görevidir. Zira demokrasi ve hukukun üstünlüğüne dayalı sivil iradenin önceliğini savunmak, millî iradeyi ve milletin hukukunu savunmak demektir. Millî iradeye saygının olmadığı ve millet hukukunun savunulmadığı yerde millet menfaati de savunulmuş olmaz.

**Türkler,
kurduğu bütün
devletlerde
kendilerinden
olmayana,
ötekiye ve
farklıya
devletlerinin
yönetimini
teslim etmekte
bir an dahi
tereddüt gös-
termemişlerdir.**

Diğer yandan Türk milliyetçiliği, tarihî pratiklerinden edindiği deneyimle uzlaştırıcı, birleştirici, kavrayıcı ve kapsayıcı olmak zordur. Türk milliyetçilerinin hareket hattı şu veya bu biçimde "üstünlük", "yücelik" gibi öznel olgular üzerine değil insanlar arasındaki eşitlik ve birlik esasına dayanır. Türk milliyetçileri dünyaya etnisite ya da mezhep üzerinden değil tarihî geleneklerinden, birikimlerinden ve kültürlerinin üzerinden bakarlar. Bu bakımdan Türk tarihine aynı zamanda kendi ırkından ya da milliyetinden olmayan insanları da, toplum içinde kendisiyle eşit siyasal haklara sahip vatandaşlar olarak kabul etmesinin tarihi olduğu söylenebilir.

Türk milliyetçiliği, insanları bir arada tutmak, ülkenin birlik ve beraberliğini sağlamak için insanların dostluk, refah ve barış içinde

eşit vatandaşlar olarak birlikte yaşamalarını gerçekleştirmeyi ilke olarak almalıdır. Türk milliyetçiliğinin günümüzde demokratik değerlere ve insan haklarına dayalı hukuk sistemini esas aldığı, baskıya ve baskıcılığa karşı durduğu, ırk ve millet olarak herhangi bir topluluğu düşman olarak görmesi de söz konusu değildir.

Özgürlükler ve Türk Milliyetçiliği

Bakunin, “Halk öyle bir biçimde boyunduruk altında tutulmalı ve soyulmalıdır ki, yazgısı hakkında yüksek sesle yakınmasın, itaat etmeyi unutmasın ve karşı gelmeye ve isyan etmeye vakit bulamasın.” diyerek, bir despotik yönetime karşı yıkım düşüncesini temellendirmeye çalışıyordu. Günümüzde de toplumu ya da halkları fiziki/somut şiddetle denetim altında tutan “yabancı” güçler olduğu gibi inceltilmiş/soyut şiddet yöntemlerini kullanarak denetim altında tutan “yerli” çağdaş otoriter yönetimler de vardır. Bu anlamda bir toplum için özgürlüğün her şeyde ve her şey için zorunlu olduğu söylenebilir. Özgürlük öz de “olmak”la başlar “sahip olmak”la sona erer.

Kant’tan Marks’a kadar çok farklı düşünürler devletin insan yaşamından çıkması gerektiğini savunmuşlardı. Marksistler bireyi kolektif mülkiyet yoluyla özgür kılmayı amaçlamışlardı. Friedman ise bireyi özgür kılmanın yolunun kolektif dürtünün yıkılışından geçtiğini savunmuştu. Devletsiz özgürlük düşüncesi ütopyik/teorik bir yaklaşım olarak tarihteki yerini almıştır.

Milliyetçilik, devlet yıkıcılığına olduğu kadar toplum için bireyi feda anlayışına da karşı olmak durumundadır. Özgür olmayan bireyler özgür toplum yaratamaz. Özgür olmayan toplumun da özgür bireyi olmaz.

Milliyetçiliğin zorunlu sonucu temel belirleyici aktör olarak kabul edilen milletin ve onu meydana getiren bireylerin her şeyden önce özgür ve şahsiyetli olmasıdır. Milletin de kendi kimlik ve kaderi üzerinde söz sahibi olmasının sağlanması esastır. Diğer fikir hareketlerinin nesnesi belli bir kültürü yaşatan millet değil, genel anlamda herhangi bir toplum olabilir. Milliyetçilik ise temel tezlerinde kendi millî kültürünün tarihte oluşmuş ve bugüne ulaşmış öz niteliklerini düşünce nesnesi hâline getirmiş olmaktadır. Bu bilinç, kendi kültürünün değerini içselleştirerek kendini kurar ve aynı zamanda geleceğe ilişkin tasarımlarını belirsiz bir toplum için değil, bizzat kendi toplumu üzerinde oluşturur. Toplumun kaderine hâkimiyet kavramı ile bunu gerçekleştiren milliyetçiliğin toplumu mutlaka iyiye ve güzele taşıyacağı şeklinde bir varsayım öne sürmüyoruz, sadece milliyetçiliğin bu konuda zorunlu bir iddia taşıdığını iddia ediyoruz.⁹

“Toplumların kendi kaderini tayin hakkı” toplumların özgürlük talebi

Türk milliyetçilerinin hareket hattı şu veya bu biçimde “üstünlük”, “yücelik” gibi öznel olgular üzerine değil insanlar arasındaki eşitlik ve birlik esasına dayanır.

olup milliyetçiliğin sarıldığı temel argümanlardan birisidir. Aynı talep, özgürlüğe kavuşmuş toplumların içindeki bireyler için de söz konudur. Bireyler yabancı toplumlara karşı kendi toplumlarının, kendi toplumlarına karşı da ülkesinde yaşayan bireylerin özgürlüğünü talep etmek durumundadır.

“İnsan oluşturmuş olduğu kültürün bir tutsak gibi egemenliği altına girmiş değildir. Kültürün hem kurucusu hem de yaşatıcıdır; kültür ancak onun arzuladığı biçimde var olabilir. Herder’in tarihsel/toplumsal alanı “özgürlüğün parladığı alan”¹⁰, Cassier’in insan kültürünü “insanın gittikçe gelişen kendini özgürleştirme süreci” olarak nitelemesi bu nedenledir.

Milliyetçilik, devlet yıkıcılığına olduğu kadar toplum için bireyi feda anlayışına da karşı olmak durumundadır. Özgür olmayan bireyler özgür toplum yaratamaz. Özgür olmayan toplumun da özgür bireyi olmaz.

İnsanın özgür iradesiyle içerisine dâhil olduğu ve kendisini gerçekleştirdiği ya da ifade edebildiği kültüre dayanan bir milliyetçilik özgürlük, sorununa kayıtsız kalmaz. Bu bağlamda milliyetçiliği yalnızca bir “düşünce nesnesi” olarak ele almak yeterli değildir. Aynı zamanda onun özgürlüklerle olan ilişkisini de ortaya koymak gerekir. Bu anlamda milliyetçilik, bireyin yalnız yabancı baskı ve hâkimiyetine karşı aidiyet duyduğu toplumla oluşturduğu kolektif bir bilinç değildir. Burada bireyin hem kendisine karşı hem de aidiyet duyduğu diğer aktörlere karşı özgür olmasını önceleyen bir bilinçten söz edilmesi gerekir. Bireyin kendisinin özgür olabilmesi için hem içinde yaşadığı toplumun diğer bireylerinin hem de milletin özgür olması gerekir. Sömürge, bağımlı ve baskı altında ya da kapalı olan toplumların özgür bireyi olmaz. Bireyleri özgür olmayan toplumun kendisi de özgür değildir. Özgürlük daha çok da sosyalle ilgilidir. Bir toplum içinde özgür olmayanlar varsa o toplumda diğer insanlar için de özgürlük gerçek anlamda yoktur.

İnsanlar herhâlde kendilerini, kendilerine ait prangalara vursunlar diye yabancı baskıya ve tahakküme karşı çıkmazlar. Tam tersine insanlar, özgür bir birey olmak için yabancı baskı ve tahakkümü reddederler. Bu anlamda pranganın yerli ya da yabancı, gönüllü ya da zorlayıcı olması önemli değildir. Önemli olan bireye, bireysel ya da toplumsal özgürlüğünü tehdit eden bir devlet baskısının olup olmamasıdır. Bu anlamda Sami Selçuk’un “Özgürlüğü yerli yersiz sınırlayan bir hukuk ve devlet, insanı insan yapan temel ögeye, özgürlüğe ihanet etmiş bir hukuk ve devlettir. Böyle bir düzende hu-

kuk da devlet de meşru değildir.”¹¹ sözleri, altı kalın çizgilerle çizilecek kadar önemlidir.

Diğer yandan da milliyetçiliğin, her şeyden önce bireyin kendisiyle (ego/nefs) olan mücadelesini kazanmasıyla başladığını söyleyebiliriz. Toplumsal hassasiyetler de bu kazanım sonucunda milliyetçi bir bilincin yerleşmesiyle etkinleşir. Bu bağlamda milliyetçiliğin, bireyi yerli ya da yabancı devlet veya erkler karşısında koruması beklenir. Milliyetçi bilinç de öncelikle toplumsal çıkarlar karşısında bireyin bencilliğini yenmesini zorunlu kılar. Milliyetçi bireysellik, aidiyet duyulan topluma karşı yabancı güçlerin baskı ve tahakkümlerini reddetmeyi içerirken aynı zamanda aidiyet duyulan toplum ya da devlet tarafından yapılan benzer baskılara karşı koymayı da zorunlu kılar. Bireyin yalnız kendisine karşı değil başkasına da kendisine benzeyenine değil kendisinden farklı olanına karşı da yapılan haksızlıklara karşı koymayı içerir.

Günümüzde demokrasi, temel hak ve özgürlükler, hukuk devleti, katılımcılık ve farklılıklara saygı milletlerin hem varlık hem de millî güvenlik sorunu hâline gelmiştir. Sanıldığı gibi milliyetçilik yalnız kendinden olana değil olmayana da kendisinin sahip olduğu her türlü özgürlüğü tanımakla da yakından ilişkilidir. Halkın rızasını almayan, bireyin temel hak ve özgürlüklerini garanti etmeyen, herkese aynı özgürlüğü öngörmeyen ve katılımcı olmayan sistemler memnuniyetsiz ve kızgın kitleler yaratır. Milliyetçilik herhangi bir akımdan çok daha fazla mensubiyet duygusu içinde olduğu insanı saygın, özgür ve onurlu kılmak durumundadır.

Milliyetçilik bireyin isteyerek ve özgürce içine katılarak kendisini gerçekleştirebildiği bir kültürel algıyı anlatır. Böyle bir duyguya sahip insan, bireyin özgürlüğüne ve milletin bağımsızlığına karşı kayıtsız kalamaz.

Türk Milliyetçiliği ve Devlet

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, devlet iktidarını padişah ve saray resmen; bürokrasi ise fiilen kullanıyordu. Cumhuriyet sonrasında da bu iktidarı; bürokrasi, kurucu tek parti eliti ve seçilmiş siyasi yöneticilerden daha fazla kullanmaya başladı. Böylece bürokrasi kendisini devlet yerine koya-

İnsanın özgür iradesiyle içerisine dâhil olduğu ve kendisini gerçekleştirdiği ya da ifade edebildiği kültüre dayanan bir milliyetçilik özgürlük, sorununa kayıtsız kalamaz.

rak, hem devlet aygıtını bütünüyle eline geçirmiş hem de devlet iktidarının önemli bir kısmını kullanmıştır. Süreç içinde devletin soyut kutsiyetine milletin duyduğu saygıyı, bürokrasi, kendisinin sınıfsal yapısına ait sayar hâle gelmiştir. Yönetici bürokratik elit, zaman içinde legal gücü kullanma tekeli de uhdesine alıp çeşitli zorlamalarla geniş bir ittifak sistemi oluşturabilmiştir. Bürokratik elit, bu bağlamda kendisini “devlet” yerine de koyarak çeşitli toplumsal mühendislik projeleriyle toplumu biçimlendirmeye kalkmıştır.

Türkiye’deki geleneksel milliyetçilik anlayışında millet kavramı hiçbir zaman devlet kavramından ayrı olarak düşünülmemiştir. Milliyetçiler, soyut “devlet” ve geleneği zarar görmesin diye, bürokratik çarkın en savunul-

Osmanlı Türkiye’sinde yönetilenlerin yani halkın yönetilenlere karşı yükselen örgütlü talepleri yok denilecek kadar azdı. Bunun nedeni bugünkü anlayışın aksine “Hak istenmez verilir.” anlayışydı.

maz hatalarına bile müsamaha gösterdikleri olmuştur.¹² Ancak milliyetçilik karşıtlarının iddia ettiği gibi Türk milliyetçileri devlete kutsallık atfetmekten daha çok devleti, milleti “ebet müddet” kılma aygıtı olarak görmeleri söz konusu olmuştur.

Milliyetçi düşüncede esas olan millettir. Bu anlayışta devlet yalnızca milletin bağımsızlığını, varlığını ve egemenliğin koruyabilmenin aracıdır. Ona verilen önem de bu işlevinden dolayıdır. Devlet, milletin var olmasını, kendi kaderine hükmetmesini ve bağımsız kalabilmesini sağlamanın zorunlu sonucudur. Bir bilginin ifadesiyle “insanın devletleştirilmesini değil devletin insanileştirmesi” ya da millete hizmet eden aygıt hâline dönüştürülmesi en fazla milliyetçi anlayışa sahip insanlarca savunulabilir. Devletin ya da devlet adına hareket edenlerin (bürokratların) siyasal etkinliğini (hâkim-i mutlak tavrılarını) milletin özgürlükleri yararına kontrolü ve millet çıkarı gerektiriyorsa bu eylemlerin kısıtlanması milletin tem-

silcilerinin görevi olduğu düşüncesi milliyetçi bir düşüncedir.

Demokrasinin söz konusu olduğu yıllardan beri devletin millet karşısındaki durumu hep tartışma konusu olmuştur. Sadık Rifat Paşa’ya göre “Hükümetler halk için mevzu” durlar, “yoksa halklar hükümetler için mahlûk değil” dirler. Münif Paşa’ya göre ise, “Eskiden kişilerin devlet için yaratıldıklarına inanılırdı. Oysa hükümetler, halkın esenlik ve mutlulukları için yaratılmışlardır.”

Millî tavır elbette milletin tavrıdır ya da öyle olmalıdır. Bu nedenle de

Türk milliyetçiliğinin giderek devletin varlığına değil ama siyasal etkinliğinin boyutuna yönelik itirazlar geliştirmesi anlaşılır. Milliyetçi anlayışta milletsiz devletin sonuçta *diktatörlüğe*, devletsiz milletin de *köleliğe* yazgılı olduğu düşünülür. “Türk ve İslam”, “devlet ve din”, “millet ve devlet” birbirinin karşıtı ya da alternatifi olarak değil birbirini tamamlayan ve tanımlayan gerçekliklerdir. Hem milliyet hem din hem de modernlik bir arada birbirini zenginleştiren değerler olarak önemsenmesi Gökalp’ın önerisiydi. Devletin içindeki milletin alt gruplarını milletin yan unsuru değil asli unsuru olarak görmek de öyledir. Bütünün içindeki parçaları birbirinin alternatifi olarak değil birbirini tamamlayan unsurlar olarak kabul eder.

Millî devleti ve kültürü öncelerler. Böyle bir önceliğin de kendisini kaybetmeden (yabancılaşmadan) evrensel değerleri edinebileceğini düşünürler. Küresel rekabet ve ilişkilerin eşit aktörü olmayı hedef olarak alırlar. Millî devlet bağlamında milliyetçiliği, bağımsızlığı savunmanın ve millî devletin önceliğini ilan etmenin zorunlu kıldığına inanırlar. Bu yüzden de milliyetçiliği, devlet olarak örgütlenen milleti, siyasal ve sosyal değerler hiyerarşisinin zirvesine taşırlar. Bu algı “ulusalçı” ve “ümme/millet” yaklaşımı içinde olanlar için zorunlu değildir.

Ümmeçi millet yanlılarına göre Türklük ve milliyetçilikler faşizme kayacak kadar aşırı; dinî duyarlılıkları tehlikeli olacak derecede yüksektir. Ulasalçı/Kemalist siyasi eksen taraftarlarına göre ise Türk milliyetçilerini “ırkçı”, “kafatasçı”, Müslümanlıklarını ise pratikler bakımından noksan görürler. Açıkça birinci siyasi anlayış sahipleri milliyetçilerin dinî, ikinciler de millî duyarlılıklarının gereksiz görürler.

Cumhuriyetle birlikte dinî yaşamı, modernizmin antitezi sayan yeni bir seçkinler grubu zuhur etmiştir.

Elitist Siyaset ve Türk Milliyetçiliği

Pareto’nun “elitlerin dolaşımı” adlı bir kuramı vardır. Buna göre her toplumda alt ve üst tabakalar vardır. Bu durum alt tabakalardakilerin üst tabakaya çıkmak için mücadele etmesini de beraberinde getirir. Üst tabakanın seçkinleri er veya geç eskime, yıpranma ve yok olma yerlerini de alt tabakadan gelen yeni diri, iddialı seçkinler grubuna bırakmak durumunda kalmaktadır.

Pareto’nun elit dediği sınıf, o dönemde toplumda egemenliği elinde bulunduran zümredir. Elit sınıf, savaş ve güvenlik tehdidi altında bulunan durumlarda en yetenekli askerlerdir. Ekonominin belirleyici olduğu durumlarda da yeni elitler olarak iş adamları, tüccarlar, girişimciler öne çıkarlar.

Pareto elitlerin yani egemenliği elinde bulunduran grupların zamanla dejenere olmak suretiyle elitlik özelliklerini kaybedip zayıflamaya başladıklarını ve bu durum da elitlik mevkiine yükselmek isteyen alt tabakadaki güçlerini harekete geçirdiğini söyler. Toplumda egemenliği elinde tutan elitler iktidarın doğası gereği ilerlemek isteyen güçleri önlemeye çalışır. Bu durum da sosyal çekişme ve çatışma yaratır. Bu mücadelede yeni beliren güç, zorla ilerleyerek eski elitleri yerinden uzaklaştırır. Bu durum Pareto'ya göre er ya da geç sürekli olarak tekrarlanır ki, Pareto buna "elitlerin dolaşımı" adını verir.

Pareto'ya göre çoğu hâllerde yeni elitler, halk kitlesine dayanır. Halkı hâkim elitler aleyhine bir çeşit devrim hareketine kışkırtarak eski elitleri zayıflatır. Görünüşte bu mücadeleler iki iktidar grubunun iktidar uğruna mücadelesi şeklini göstermez. Daha çok eski iktidar sahipleri ile geniş halk kitlesinin mücadelesi olarak gösterilir. Yeni elitler daha çok "eski aristokrasinin yerine halk egemenliği, zümre ya da meslek eşitsizliği yerine herkesin eşitliği" geçmelidir ilkesini ileri sürerler.

Türkiye'de "ulusalcı/ Kemalist" elit, iktidar mücadelesinin bir ucunu diğer ucunu ise "ümmeççi millet/İslamcı" anlayışa sahip olan zümreler meydana getirir.

Bu aşamada dindarlık, milliyetçilik, adalet, demokrasi gibi kavramlar aşağıdan gelen yeni elitlerin iktidar uğruna savaşırken kullandığı maskelerdir. Bu sebeple de sonuç hiçbir zaman ileri sürülen ideolojik programın yerine getirilmesi değil, daha çok yeni elitler zümresinin eski elitler zümresinin yerini almasıdır.

Türkiye'de Elit Sorununu Tarihî Mirası

Osmanlı Türkiye'sinde yönetilenlerin yani halkın yönetilenlere karşı yükselen örgütlü talepleri yok denilecek kadar azdı. Bunun nedeni bugünkü anlayışın aksine "Hak istenmez verilir." anlayışydı. Bu anlayışa aykırı olarak zaman zaman tabandan nükseden başkaldırı-

lar (Celali vb.) hem etkisiz hem de belirli alanlarla sınırlı kalmıştır. Osmanlının son dönemlerinde "aydın, siyasetçi, bürokrat" diye nitelendirilebilecek Jöntürk hareketi ise yeterince başarılı olamamıştır. Tebaaya -Tanzimat ve Islahat dâhil- tanınan bir takım hak ve özgürlükler, tepe yönetiminin ve dış baskıların sonucunda verilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda ise düşman işgaline uğramış halkın, Anadolu'daki konumu son derece nazikti. İşgal güçlerini Anadolu'dan çıkaran

asker, büyük ölçüde yeni kurulacak devletin bürokrat sınıfını meydana getirmişti. Ayrıca Osmanlının son zamanlarında siyasal örgütlenmenin gereği olarak güçlü tutulmuş bir yönetici sınıf da vardı. Bu sınıf, Batılılaşmayı modernleşmenin tek yolu olarak yorumlayıp devletin geleceğini Batı kurumlarını elde etmekle güvence altına alınacağını düşünüyordu. Cumhuriyetle birlikte yönetici elit ya da bürokrasi kadrosunu büyük ölçüde düşmana karşı zafer kazanmış komutanlar meydana getirmişti. O dönemler için başka çıkar yol da görülüyordu. Bu durum yönetici sınıfın iyice güçlenmesine neden olmuştur.

Bu durum bir çeşit Marks'ın "Bonapartizm" kavramlaştırmasının örneği gibiydi. Toplumsal sınıfların siyasal güce etkide bulunamamaları, süreç içerisinde bürokrasinin hareket alanının azamileşmesi ve kendisinin bir sınıfmış gibi davranmaya başlaması durumu olarak tanımlanan "Bonapartist" devlet yine Marks'a göre olağanüstü yani geçiş dönemlerine özgü bir yapılanmaydı. Modern Türkiye'ye ilişkin en sihirli sözcüklerden biri olan bu kavramın işaret ettiği geçiş süreci herhâlde yüz yıl sürmüyordu. Ancak Marks'ın özelde Fransa'daki darbeleri tartışırken yaptığı bu kavramlaştırma daha genel bir durumu açıklamakla birlikte yine de aynı verimlilikte kullanılabilir.

Osmanlı İmparatorluğu sürecinde her imparatorlukta olduğu gibi hiyerarşik yapı kesin çizgilerle birbirinden ayrılmıştı. "Havasavam" ya da seçkin-kitle ayrımı Osmanlı Döneminde çok belirgindi. Edebiyat divan ve halk; eğitim; enderun ve halk mektebi biçiminde birbirinden ayrılmıştı. Para, genel anlamda devlet hizmetiyle elde ediliyor, kariyere padişah eliyle kavuşuluyor ve sanat da yönetici elit ya da onun desteğiyle icra ediliyordu.

Osmanlı Döneminde sadrazama "fehmetlû devletlû" sıfatlarıyla atıfta bulunurken, geçmişte sedaret vazifesini yapmış olanlara "ebhetlû devletlû" şeklinde hitap edilmesi zorunlu kılar, "izzetlû" unvanı binbaşıya bir alt rütbedeki kolağası için kullanılması "fütüvvetlû" demeyi ciddi bir kusur adederdi. Tanzimat Fermanı ile farklılıkları eşitleyen değişiklikler devlet ve toplumun hiyerarşik yapılanmasındaki bu yapıyı fazlaca etkilememişti. Bu yapı herkes için tayin edilmiş bir yer, herkesin kendi yerini bilmesi üzerine bina edilmişti. Bu dönem avam ve havas ayrımına özel bir yer verilmişti. Seçkinler, avamın kendi kendisine benzemesini ve yerini bilmesini isterlerdi. On-

Devlet ile millet birbirinin karşıtı ya da alternatifi değildir. Aksine devlet ile millet birbirini tamamlayan ve bütünleştiren iki ayrı olgudur.

lar, avamı kendine has kültürü ve davranış biçimi olan bu nedenle kendi hâline bırakılması gereken bir yığın olarak görürdü. Dolayısıyla onun seçkinlerle aynı kültürü benimsemesi gereksiz, havassa mahsus alanlara müdahalesi ise kamu düzeni için tehdit olarak kabul edilirdi.¹³

Cumhuriyetle birlikte dinî yaşamı, modernizmin antitezi sayan yeni bir seçkinler grubu zuhur etmiştir. Bu, yaşam tarzı temelinde kendisini seçkin gören büyük bir toplumsal gruptu. Onlar, avamı küçük görmekle birlikte kendi haline bırakılmayacak kadar da önemli olduğunu düşünmüşlerdir. Avamın kültürünü sadece geri değil aynı zamanda zararlı olarak görmüşlerdir. Bu nedenle de yeni seçkinler, halkı ya da avamı kendi hâline bırakmayı doğru bulmamışlardır. Onlar kendilerini, avamı benzer değerlerle

Halkıyla mücadele eden bir devlet bürokrasisi, halkında devleti var eden ortak simgesel değerlere olan -“vatan”, “devlet”, “bayrak”- aidiyeti zayıflatır.

donatmakla görevli olduğunu düşünmüşlerdir. Cumhuriyet, iktidar gücünü de arkasına alarak, halkı eğitme, onu yeni değerlerle teçhiz, deyim yerindeyse, sterilize etme eylemine önde gelen görevi saymıştır.

Halk-Elit İkilemi Üzerine Bina Edilen Siyaset ve Milliyetçilik

Türkiye’de “ulusalcı/Kemalist” elit, iktidar mücadelesinin bir ucunu diğer ucunu ise “ümmeççi millet/İslamcı” anlayışa sahip olan zümreler meydana getirir. Bu olgunun hangi süreç sonucunda gerçekleştiğini ise Fuller şöyle anlatır. Yerli elitler ülkelerini bağımsızlığa kavuşturduktan sonra değişmez bir kural olarak devletin dönüştürücü hatta ve hatta zorlayıcı gücüne dayanmışlardır. Bu aşamada devlet, fiilen, ulusal gücün motoru olarak her şeye gücü yeten “millet” hâlini almıştır. Bu kabul altında milletin sembolü ve temsilcisi –halk değil- bizzat devletin kendisi olmuştur.¹⁴ Bu durum da devlete –yani onun seçkin yönetici azınlığına- muhalefet, ihanet anlamında algılanır hâle gelmiştir.

Fuller’e göre; bu durum “devletin milletle özdeşleştirilmesi” sonucunu doğurmuştur. Bu özdeşleştirme de ordu tarafından desteklenen yönetici elitlerin –bu anlamda milletin- korunmasına ve iktidarlara aykırı görüşleri bastırılmasına neden olmuştur. İslamcılar (iktidar dışındakiler) yönetici elite karşı geniş halk kitleleriyle birlik olmuşlar ve böylece devlete (ve elitlere) karşı gelişen gizli hasmane tutumun da başlıca aracı hâline gelmişlerdir. Bunun nedeni olarak Fuller, İslamcılarının “Mevcut devletin kendilerininin

siyasal sisteme katılmalarının önündeki anahtar engeli oluşturmasıdır. İslamcılar iktidarda olmadıkları sürece egemen devlete karşı milleti savunacaklardır.”¹⁵

Tarifi ve algısı her ne kadar tartışmalı olsa da millet kavramının “devlet” ile özdeşleştirilmesi sapmadır. Milleti devletin ya da devleti milletin yerine koymak her iki kavramında içeriğini de boşaltmak anlamına gelir.

Devlet ile millet birbirinin karşıtı ya da alternatifi değildir. Aksine devlet ile millet birbirini tamamlayan ve bütünleştiren iki ayrı olgudur. Devlet varlığını, millete ve onun izin verdiği ya da devrettiği örgütlenmiş siyasi iradeye borçludur. Bu bakımdan devlet ne kutsal ve metafizik bir kavram ne de varlık nedeni olan millete tahakküm eden aygıttır. Aksine devlet, milletin bağımsızlığının, özgürlüğünün, egemenliğinin ve varlığının somut siyasi görünümüdür. Bu nedenle milletin varlığı ya da özgürlüğü aleyhine oluşturulan otoriter sapmaların devletle ilişkilendirilerek açıklanması doğru değildir.

Halkı ile halkının diniyle savaşılan devletlerin ya da devleti ile savaşılan milletlerin geleceğinin olmadığını –başta Roma, SSCB olmak üzere- insanlık tarihinden haberdar olanlar çok iyi bilir. Devlet erkini kullananlar, devletlerin varoluş amaçlarına ihanet edencesine devleti var eden millete karşı harekete geçerlerse varlık nedenlerini daha doğrusu meşruiyetlerini kaybederler. Halkıyla mücadele eden bir devlet bürokrasisi, halkında devleti var eden ortak simgesel değerlere olan –“vatan”, “devlet”, “bayrak”- aidiyeti zayıflatır. Bu da kozmopolit duyguların güçlenmesine neden olur. Hâlbuki devletin varlığı ve geleceği, devletini savunmak için canını vermeye hazır olan insanların varlığına bağlıdır. Devlet ile milleti özdeşleştiren ya da devlet ile millet arasındaki bağı kopartan ülkeler, gerçekte varoluş nedenlerini ortadan kaldırmış olurlar.

Millet ve devlet algısı bakımından Türkiye’deki siyasi algının üç boyuttan söz etmek mümkündür. Devlet ile millet algı ve uygulamaları bakımından Türkiye’deki siyaset üç eksen ya da onların versiyonu biçiminde şekillenmektedir: Birincisi devlet ve bürokrasi ekseni, ikincisi millet/din (ümmet) ekseni, üçüncüsü ise hem millet hem de devleti esas alan bütüncül ya

“Ulusalçı/
Kemalist”
olarak
nitelendirilen
bu anlayışta
da “Türk”
kavramının kul-
lanılmasında
bir sorun
yaşanmazken
“İslam” ve
“Müslüman”
kavramına
karşı özel bir
karşı duruş söz
konusudur.

da karma diye nitelendirilebilecek milliyetçi eksendir. Birincisini “ulusalçı-Kemalist”, ikincisini “muhafazakâr-ümmeçli-liberal” üçüncüsünü ise “milliyetçi, demokrat, muhafazakâr” olarak nitelendirmek mümkündür.

Devlet Düşmanı Algı

İlk iki ekseni temsil eden siyasi algı, özünde aynı varsayımlardan hareket etmektedir: Ümmet/millet algılı eksene göre halkın özgürleşmesi, gelişme ve ilerlemesini engelleyen temel neden devlet ve onun ideolojisi olan “Kemalist” rejim ile koruyucusu olan jakoben seçkinlerdir. Yaygın söylemle “Beyaz Türklerdir”, kötülüğün kaynağı bunlardır. Bunların tek tipçi, otoriter, ulusalcı, militarist olarak inşa ettikleri devlet geleneği ve üst yapı kurumları Türkiye’nin demokratikleşmesinin önündeki en büyük engeldir. Bu kurumların omurgasını bürokratlar, askerler, akademisyenler ve yargıçlar meydana getirmektedir. Devleti bunların vesayetinden kurtarmak gerekir.

Milletin inançlarına sırtını dayayarak devlete ve bürokrasiye ya da devlete/bürokrasinin verdiği güce dayanarak millete meydan okumak bu tür bir zihniyetin ürünüdür.

Ümmet/millet algılı siyasi eksen mağduriyet üzerine kuruludur. Onlara göre “jakoben elit” yaygın söylemiyle “Beyaz Türkler” ya da “bürokratik oligarklar”, “Köylüyü geleneksel kıyafetiyle kentlere, türbanlıları ise üniversitelere sokmaz.”, “İnananlara da zulüm yaparlar.” Bunlar, kent merkezlerinde ve kumsalda yaşar, orduyu ve yargıyı “arka bahçe” olarak kullanarak milletin iradesine karşı koyan vesayetçi “laikçilik” yaparlar. Türkiye’nin geleneksel yönetici eliti olan bu “jakoben” kesim, hegemonyasını sürdürürebilmek için mağdurları birbirine düşürmek yolunu izlerler: İslamcıyı, Alevi’nin solcunun ve gayrimüslümin üzerine kışkırtırlar. Milliyetçiyi solcunun, Kürt’ü İslamcının korkulu rüyası hâline getirirler. Onlara göre Türkiye’nin mağdurları Kürtler, Aleviler, din-darlar ve gayrimüslim azınlıklardır. O hâlde bu gruplar bir ve bütün bir biçimde “mağdurlar

ittifakı” yaparak, jakoben elitlere karşı tavır almalıdır. Bu eksenindeki siyaset sahipleri kendilerini “İslamcı” olarak nitelerken, Türklük söz konusu olduğunda mesafeli kalmaya özel bir önem atfederler.

Fuller ve Lesser’in “siyasal İslam” tavrı olarak nitelediği bu yapının “Müslüman ülkede kurulu düzeni, Batı’yı tehdit ettiğinden çok daha fazla” tehdit ettiğini ileri sürer. Onlara göre, “Siyasal İslam, eski düzenin yarattığı küskünlüklerden yararlanarak iktidara gelme ve statükoyu yıkma hede-

fi güden bir gündem peşindedir.” İslamcı güçlerin şu ya da bu şekilde politik sisteme dâhil edilmesiyle bu tehlikenin kesin biçimde bertaraf edilebileceğini söyler. Siyasal İslam’ın sistemden dışlanmasının ise büyük ihtimalle sistemle daha fazla karşı karşıya gelmesine ve sonunda bir patlamaya neden olacağını iddia eder.¹⁶

Millet Düşmanı Algı

İkinci siyasal eksen de varsayım ve iddialar yönünden birincilerden çok da farklı değildir. Bunlar için de ülkenin önündeki en temel sorun, aydınlığa ve ilericiliğe düşman softa ya da gericilerdir. “Bidon kafa” ya da “göbek kaşıyan” görgüsüz köylülerdir. Bunlar genelde kırsalda ve varoşlarda yaşarlar. İmam hatipleri “arka bahçe” olarak kullanır, siyaseti camiye ve okula sokarlar. Dini siyasete alet ederler. Bunların hâkimiyetini sağlayan da “dağdaki çobanın oyuyla kentteki profesörün oyunu aynı” olmasıdır. Bunlar irticacı, ümmetçi, Arapçı, Humeynici ya da yeni Osmanlıcıdır. Devletin esaslarını din, milletin esasını ise “ümmet” olarak algılarlar. Bu nedenle “milletimiz” derler ama “Türk milleti” demekten özenle kaçınırlar.

“Ulusalçı/Kemalist” olarak nitelendirilen bu anlayışta da “Türk” kavramının kullanılmasında bir sorun yaşanmazken “İslam” ve “Müslüman” kavramına karşı özel bir karşı duruş söz konusudur.

Bu algı aslında ontolojik (varoluşla) kaygılardan kaynaklanır. İmparatorluktan millî devlete giden süreçte yaşanan ve İsmet İnönü’nün anlattığı bir anı bu olgunun psikoanalitik derinliği hakkında ipuçları verir niteliktedir.

İkinci İnönü Savaşları sırasında Bursa’dan geriye doğru göçen ve içinde subayların ailelerinin bulunduğu bir kafiye rastlanır.

İsmet Paşa, kafiyeye nasıl hitap ettiğini anılarında şöyle anlatıyor: *“Kafiye durdurdum. Subayları bir kenara topladım...Dedim ki, içinde bulunduğumuz vaziyeti iyi bilirsiniz. Bundan başka subay olarak da yerinizi bilmelisiniz...Padişah düşmanımızdır... Yedi düvel düşmanımızdır...Bana bakın dedim.. Kimse işitmesin, “Millet düşmanımızdır!”¹⁷*

İsmet Paşa’nın “millet düşman” dediği zaman savaş dönemidir. İstanbul dâhil ülkenin çok önemli bir bölümü yabancı ülkelerin askerî işgali altına girmiştir. Düşmanla iş birliği yapanlar vardır. İngiliz Muhipler Cemiyeti, Kürdistan Teali Cemiyeti, İslam Teali Cemiyeti gibi türlü çeşit yıkıcı cemi-

Türk aydınları başından bu yana “halka rağmen halkçılık” ve “milleti adam etme” türünden bürokratik elit milliyetçiliğine karşı çıkmışlardır.

yetlere üye olanlar vardır. İç isyanlar vardır. Böyle bir durumda anlaşılır olabilecek olan bu algı savaş sonrasında da bir başka biçimde devam etmesinin istenmeyen sonuçları olmuştur.

Birinci siyasi anlayışı temsil edenler, millet (ümme) ekseni üzerinden devlet ve bürokrasiyi terbiye etme, diğeri de bunun tam tersi devlet/bürokrasi ekseninden hareketle milleti terbiye stratejisi izlerler. Burada bir yanda "halkı halka" diğeri yanda ise "devleti devlete" rağmen "adam etme" anlayışı vardır. Bu bağlamda "ümme, millete rağmen" yüceltmek ya da "demokrasiyi halka rağmen" gerçekleştirmek gibi bir anlayış vardır.

Her iki anlayış da birbirinin karşıtlığı üzerine konumlanmıştır. Tez ve antitez üzerinden olgulara yaklaşım esastır. Bu nedenle "hesap sormak", "devisabık yaratmak", "sineimillete" ya da "sineidevlete" dönmek gibi kavramları sıkça kullanırlar. Millet inancına sırtını dayayarak devlete ve bürokrasiye ya da devlete/bürokrasinin verdiği güce dayanarak millete

Milliyetçiler hem en üstteki "elit"lerin hem de alttaki (Şark kurnazı taşra eliti) "lumpen"lerin sosyal mühendislik tasarımlarına karşıdır.

meşdan okumak bu tür bir zihniyetin ürünüdür. Bu siyasi zihniyetin bir tarafı millete karşı devleti, diğeri tarafı ise devlete karşı milleti tehlike olarak görür ve gösterirler. Bir tarafın "Türk"le, diğeri tarafın ise İslam'la sorunları vardır. Üst seçkinler ile alt seçkinler arasında şöyle bir fark da vardır: Üst elitler parayı, kariyeri ve statüyü devlet gücüyle sağlarlar. Alt elit sınıf ise bizzat gücünü ve varlığını devletin kendisinden elde ederler.

Bu tür siyasetlerin başarısı da devlet ile millet ya da millet ile devlet ayrışmasının derinliğine bağlıdır. Bir taraf devleti millete, diğeri taraf ise milleti devlete karşı korumayı misyon edinmiş görüntüsü verir. Onun için de bir taraf devleti millete, diğeri taraf ise milleti dev-

lete karşı pozisyon içine sokarlar. Yine bir taraf "bürokratik vesayet" diğeri taraf ise "dinî/siyasi vesayet"ten ya da bir taraf "askerî" diğeri taraf "sivil" baskıdan söz eder. Taraflardan birisi çevrenin merkez, diğeri ise merkezin çevre üzerindeki tahakkümünü kırmak istediğini dillendirir.

Milliyetçi Bütüncül Yaklaşım

Üçüncü siyasi duruşu milliyetçi bütüncül yaklaşım olarak nitelenebilir. Milliyetçilik bu anlamda devlet-millet ya da bürokrat-millet karşıtlığına verilen bütünsel bir yanıt olarak düşünülebilir. Birbirlerini tamamlayan unsurların mücadelesini değil iş birliğini esas alır. Birlik içindeki

her türlü farklılık bu yaklaşımda ayrıntı değil bütünü asli ve vazgeçilmez unsuru olarak görülür. Farklı, başka ve öteki olmayı milliyetçi bakış milletin bütünlüğünün teminatı olarak görür. Burada milleti meydana getiren unsurlar ayrışmanın değil birleşmenin gereğidir. “Düşünce, inanç, kimlik, köken başkalkları, karşılıklı saygı, gönül birliği ve hak eşitliği içinde, özgürlükçü ve katılımcı demokraside, parçalanmanın değil, bütünleşmenin gerekesidir. Bu inançla çoğulculuğu, tek ülke, tek devlet olmanın vazgeçilmez ilkesi”¹⁸ olarak alır.

Kuşkusuz dünyanın her yerinde milliyetçilik hem demokrasinin ayrılmaz ve gerekli bir parçası olarak görülmüş hem de otokrasi ve diktatörlüğe acılan kapı olarak eleştirilmiştir. Gerçekte değişik zaman ve ülkelerde akla gelebilecek her siyasal rejim ve davranışla ilgisi olduğu için, milliyetçiliğe belirli bir siyasal renk vermek de bu anlamda mümkün olmamıştır. Gerçek bir milliyetçiliğin aslında kuvvetli demokratik unsurları kapsamaması konusunda söylenecek çok şey varsa da demokrasinin hiç mevcut olmadığı ya da kabul edilmiş siyasal görüşlerle uyuşan bir görüntü olduğu aynı derecede gerçek milliyetçiler de vardır. Toplumsal güçlerin demokrasiyi geliştirecek şekilde toplandığı yerlerde milliyetçilik daha çok demokratik olmuştur; yeryüzünün geri kalan yerlerinde olduğu gibi, demokrasinin zayıf kaldığı bölgelerde milliyetçilik demokratik ülkülerden ayrılmış ve mevcut yönetici grupların ya da totalitarizmin aracı olmuştur.¹⁹ Milliyetçiliğin, milletin iradesini hiçe sayarak kralın ya da oligarşinin ihtiyaçlarını tanziminde araç olarak kullanılması sapma olarak değerlendirilecek olgulardır. Kavramın özüne ters bir durumdur.

Milliyetçiliğin özünde -evrensel bağlamda- millî kimlik inşası, millî bekayı temin sorunu ve millî çıkarları koruma duyarlılığı olduğu bilinmektedir. Türk milliyetçiliği de bu evrensel gerçekliğin üzerine bina edilmiştir. Bu gerçekliğe millet iradesinin üstünlüğü ile milleti meydana getiren bireylerin hak ve özgürlüklerini esas alan çoğulcu demokrasiyle taçlandırır.

Türk aydınları başından bu yana “halka rağmen halkçılık” ve “milleti adam etme” türünden bürokratik elit milliyetçiliğine karşı çıkmışlardır. Yahya Kemal, yıllarca önce Ahmet Cevdet Paşa'nın özelliklerinden söz ederken şunları söyler: “Milleti ve milletin fertlerini devlete feda etmez ve müdafaa etmeğe koyulur, devleti (ise) sokak ihtilalinin karşısında üstün tutar.”²⁰

Türkiye'deki siyasi algının üçüncü boyutu olan “**milliyetçi algı**”yı bu anlamda kapsamlı, karma ve bütüncül anlayış olarak tanımlamak mümkündür. Bu yaklaşımda devlet ile millet, din ile devlet ya da yönetilen ile yöneten karşıtlığı üzerine kurulan algılar yanlış bulunur. Bu anlayış devletin millîliği; milletin ise milliyetçiliği üzerine kuruludur. Milliyetçilerde milletlerine yönelik feragat ve fedakârlık duyguları daha baskındır. Bu durum

milliyetçiliğin öznesinin millet olması gerçeğinin de doğal sonucudur. Bu gerçek milliyetçi düşüncenin devleti, milletin bağımsızlığını ve egemenliğini sağlayan aygıt olarak görmelerini gerektirir. Milliyetçilerin, millet ve devletin ikisinden birisine -kutsallık değil- öncelik vermeleri söz konusu ise bunu millete vermeleri beklenir. Türk milliyetçiliği için durum tam da böyledir.

Bu bağlamda faşizmin, ırkçılığın ya da Nazizmin ve diğer insanlık suçu ideoloji ve anlayışların milliyetçilikle hatta aşırı milliyetçilikle ilgilendirilmeleri gerekir. Diğer yandan milliyetçilik gibi bir olguyu gerici veya ilerici türünden bir politik kategori çerçevesine oturtmak da doğru değildir. Milliyetçiliğin zorunlu politik tavır alışından da bahsedilemez. Ancak milliyetçiliğin değişik, tarih ve zeminlerde farklı politik tavır alışından söz etmek mümkündür.

Milliyetçiler hem en üstteki “**elit**”lerin hem de alttaki (Şark kurnazı taşra eliti) “**lumpen**”lerin sosyal mühendislik tasarımlarına karşıdır. Merkezin ya da bürokrasinin jakoben elitinin olduğu kadar taşranın **lumpen elitinin** de toplum mühendisliğine karşı bir duruş sergiler. Yalnız sermayeye (bürokrasi) sahip sosyal sınıfların değil iktidarın gücünü (halkı) de arkasına almış aşağıdaki sınıfların da toplum mühendisliğine milletin bütünü adına itiraz etmek durumundadır.

Millî bakış, baskıyı ya da haksızlığı yapı ve bölge sorunu olmasıyla değil olup olmadığıyla ilgilenir. Millete yönelik olarak hem bürokratik hem de taşra elitlerinin ürettiği oligarşik baskı Türk milliyetçiliğinin milletin bütünlüğü görüşüne aykırıdır. Türk milliyetçiliği toplumdaki bütün farklılıkları doğal karşılar, kendisini farklı gören etnisiteleri, inançları milletin asli değeri, unsuru hatta müktesebatı olarak görür. Din ve soy farkı gözetmeksizin bütün etnisiteleri milletin bizzat kendisi olduğunu kabul eder. Farklı olmayı kutsamadan, ayrıcalık nedeni olarak da kabul etmeden bütünlük içinde farklılık anlayışını taşır.

1 Göktürk, Milay (2005), *Hedef Ülke Türkiye’de Birey, Toplum ve Siyaset*, 1. Baskı, Ankara: Tek Ağaç Yayını, s. 44.

2 Heyd, Uriel (1979), *Türk Ulusçuluğunun Temelleri*, Ankara, s. 71.

3 Mehmet Niyazi (2000), *Millet ve Türk Milliyetçiliği*, İstanbul: Ötüken Yayını, s. 93.

4 Danişmend, İsmail Hamdi (1976), *Türklük Meseleleri*, İstanbul: İstanbul Kitapevi Yayını, s. 48.

5 Eröz, Mehmet (1987), *Atatürk Milliyetçilik Doğu Anadolu*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, s. 67.

6 Arvasi, S. Ahmet (1980), *Türk-İslam Ülküsü 2*, İstanbul: Türk Kültür Yayını, s. 311.

7 Arık, Remzi Oğuz (1976), *İdeal ve İdeoloji*, İstanbul: MEB Yayını 1000 Temel Eser Serisi, s. 47.

8 Arık, Remzi Oğuz, age., s. 36.

9 Köktürk, Milay, age., s. 43.

- 10 Özlem, Doğan (1994), *Metinlerle Hermeneutik (yorum bilgisi) Dersleri*, 1. Cilt, İzmir: Prospera yayını s. 22.
- 11 Selçuk, Sami (2010), *Demokratik Yönetim Özgür Birey* Ankara: İmge Yayını, s. 362.
- 12 Çalık, Mustafa (1999), *Teorik Denemeler*, Ankara: Cedit Neşriyat, s. 57.
- 13 Hanioglu, M. Şükrü, "Osmanlıdan Günümüze Yaşam Tarzı Seçkinliği ve Beyaz Türkler", *Sabah gazetesi*, 31 Ekim 2010.
- 14 Fuller, Graham; (2004), *Siyasal İslam'ın Geleceği*, İstanbul: Timaş Yayını, s. 135.
- 15 Fuller, Graham, age., s. 144.
- 16 Fuller, Graham E. Ian ve O. Lesser, *Kuşatılanlar İslam ve Batı'nın Jeopolitiği*, Sabah Kitapları, İstanbul, 1996.s. 4.
- 17 17 Mayıs 1968 Tarihli Ulus Gazetesi, CHP Lideri İsmet İnönü'nün Ulus gazetesinden yer alan hatıratı.
- 18 Selçuk, Sami, age., s. 334.
- 19 Emerson, Rupert, age., s. 205.
- 20 Yahya Kemal (1975), *Tarih Musahabeleri*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını, s. 115.

